

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

с. Тюлячи

КАРАР

«14» *сентябрь* 2023г.№ 190

Теләче муниципаль районы Башкарма комитетының 2020 елның 9 декабрдәге 547 номерлы «2021-2023 елларга Татарстан Республикасы Теләче муниципаль районында Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү» муниципаль программасын раслау турында» карарына үзгәрешләр кертү хакында

«Россия Федерациясе халыклары телләре турында» 1991 елның 25 октябрдәге 1807-1 номерлы Россия Федерациясе Законы, Россия Федерациясе Президентының 2012 елның 19 декабрдәге 1666 номерлы Указы белән расланган 2025 елга кадәр чорга Россия Федерациясе дәүләт милли сәясәте стратегиясе, «Татарстан Республикасы дәүләт телләре һәм Татарстан Республикасында башка телләр турында» 1992 елның 8 июлдәге 1560-ХП номерлы Татарстан Республикасы Законы нигезендә, Министрлар Кабинетының «2014-2022 елларга Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү» дәүләт программасын раслау турында» 2013 елның 25 октябрдәге 794 номерлы карары, Министрлар Кабинетының 2020 елның 10 сентябрдәге 821 номерлы «2023-2030 елларга Татарстан Республикасында Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү» дәүләт программасын раслау турында» карары нигезендә, Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм башка телләрен саклау, өйрәнү, үстерү һәм функциональлеген арттыру өчен шартлар тудыру максатларында, Теләче муниципаль районы Башкарма комитеты

КАРАР БИРӘ:

1. Теләче муниципаль районы Башкарма комитетының 2020 елның 9 декабрдәге 547 номерлы «2021-2023 елларга Татарстан Республикасы Теләче муниципаль районында Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү» муниципаль программасын раслау турында» карарына түбәндәге үзгәрешләрне кертүгә:

1.1. Программаның исеме түбәндәге тәртиптә баян итәргә: «2021-2026 елларга Татарстан Республикасы Теләче муниципаль районында Татарстан

Республикасы дәүләт телләрен һәм башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү».

1.2. Кушымтаны түбәндәге эчтәлектә баян итәргә:

«Татарстан Республикасы
Теләче муниципаль районы
Башкарма комитетының
2020 елның «09» декабрендәге
547 номерлы карарына кушымта

Программа паспорты

Программа атамасы	«2021-2026 елларга Теләче муниципаль районында Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү» муниципаль программасы (алга таба - Программа)
Программаның координаторы	Татарстан Республикасы Теләче муниципаль районы Башкарма комитеты
Программаны төп эшләүче	- Теләче муниципаль районы Башкарма комитетының мәдәният бүлегенә; - МКУ «Теләче муниципаль районы Башкарма комитетының мәгариф бүлегенә»
Программаның максаты	Татарстан Республикасында татар, рус һәм башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү өчен шартлар тудыру
Программаның бурычлары	- Татарстан Республикасы дәүләт телләре буларак рус һәм татар телләрен паритет функцияләренә ярдәм итү; - Татарстан Республикасы Теләче муниципаль районында татар һәм рус телләрен өйрәнү һәм татар һәм рус телләрендә белем бирүнең тулы бер системасын үстерү; - Татарстан Республикасында яшәүче халыкларның телләрен саклау һәм үстерү; - республикадан читтә татар телен саклап калу һәм үстерү: төбәкләр белән хезмәттәшлек (Россия Федерациясе субъектлары); - Теләче муниципаль районында этнотелле ситуациягә мониторинг һәм анализ ясау һәм Программаны тормышка ашыру барышы
Программаны гамәлгә ашыру вакыты һәм этаплары	2021-2026 еллар

<p>Еллар буенча бүленеп финанслау күләмнәре</p>	<p>Программаны финанслауның гомуми күләме Теләче муниципаль районы бюджеты исәбеннән 150000,0 сум тәшкил итә, шул исәптән: 2021 елда - 50000,0 сум; 2022 елда - 50000,0 сум; 2023 елда - 50000,0 сум; 2024 елда – муниципаль учреждениеләр лимитлары чикләрендә; 2025 елда - муниципаль учреждениеләр лимитлары чикләрендә; 2026 елда - муниципаль учреждениеләр лимитлары чикләрендә</p>
<p>Программаны тормышка ашыруның көтелгән соңгы нәтижеләре (программа нәтижеләрен бәяләү индикаторлары)</p>	<p>2026 елга: - мәктәпкәчә белем бирү оешмаларында татар милләте балаларын туган телдә тәрбияләү һәм укуы өлеше 85 процент дәрәжәсендә сакланачак; - гомуми белем бирү оешмаларында татар милләтендәге балаларны туган телдә укуы өлеше 100 процент дәрәжәсендә сакланачак; - гомуми белем бирү оешмаларында рус милләтендәге балаларны туган телдә укуы өлеше 100 процент дәрәжәсендә сакланачак</p>

I. Программаны гамәлгә ашыру өлкәсенә гомуми характеристика, Программа хәл итүгә юнәлдерелгән проблемалар

Өлеге Программа «Россия Федерациясе халыклары телләре турында» 1991 елның 25 октябрдәге 1807-1 номерлы Россия Федерациясе Законы, «Россия Федерациясе халыклары телләре турында» 1991 елның 25 октябрдәге 1807-1 номерлы, «Россия Федерациясе дәүләт теле турында» 2005 елның 1 июндәге 53-ФЗ номерлы федераль законнар, Россия Федерациясе Президентының 2012 елның 19 декабрдәге 1666 номерлы Указы белән расланган 2025 елга кадәрге чорга Россия Федерациясе дәүләт милли сәясәте Стратегиясе, Татарстан Республикасы Конституциясе, «Татарстан Республикасы дәүләт телләре һәм Татарстан Республикасында башка телләр турында» 1992 елның 8 июлдәге 1560-ХII номерлы Татарстан Республикасы законы һәм «Татарстан Республикасы дәүләт теле буларак татар телен куллану турында» 2013 елның 12 гыйнварындагы 1-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы, шулай ук Татарстан Республикасы Президентының 2008 елның 3 июлдәге ПУ-312 номерлы Указы белән расланган Татарстан Республикасында дәүләт милли сәясәте Концепциясе, Министрлар Кабинетының 2013 елның 25 октябрдәге 794 номерлы «2014-2022 елларга Татарстан Республикасында дәүләт телләрен һәм башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү» дәүләт программасын раслау турында» карары,

Министрлар Кабинетының 2020 елның 10 сентябрдәгә 821 номерлы «2023-2030 елларга Татарстан Республикасында Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү» дәүләт программасын раслау турында» карары нигезендә эшләнелгән.

II. Татарстан Республикасы дәүләт телләре

2.1. Телләр

2.1.1. Татар теле

Программаның әлеге юнәлешенә төп максатлары түбәндәгеләрдән гыйбарәт:

- милли мәдәният нигезләре буларак татар телен өйрәнү һәм үстерү;
- тел традицияләренә сак караш формалаштыру;
- милли-мәдәни кыйммәт буларак телгә аңлы мөнәсәбәт тәрбияләү;
- укучыларда тел мәдәниятен күтәрү;
- татар телен өйрәнү өчен шартлар тудыру 100% укуыту белән;
- яңа мәгълүмати технологияләр керту, укуыту;
- укуытуның коммуникатив технологияләрен өйрәнү һәм куллану;
- белем бирү учреждениеләрен татар теле һәм әдәбиятын укуыту өчен югары филологик белемле педагогик кадрлар белән тәмин итү.

2.1.2. Рус теле

Программаның әлеге юнәлешенә төп максатлары түбәндәгеләрдән гыйбарәт:

- рус телен белү грамоталылыгын арттыру өчен шартлар тудыру;
- рус теле нормаларын белү дәрәжәсен, тел грамоталылыгын һәм сөйләм мәдәниятен арттыру;
- югары филологик белемле рус теле һәм әдәбиятын укуыту өчен педагогик кадрлар белән тәмин итү.

2.2. Гомуми белем бирү учреждениеләрендә укучы башка халыклар вәкилләренә телләрен үстерү

Программаның төп максаты - мәктәптә белем алучыларның телләрен саклауны һәм үстерүне тәмин итү.

Бу максатларга ирешү өчен түбәндәгә бурычларны хәл итәргә кирәк:

- милли-мәдәни эшчәнлек формалары эшләү өчен шартлар тудыру;
- башка милләтләрнең телләрен саклауга һәм үстерүгә ярдәм итү;
- укучыларда толерантлык тәрбияләү һәм телләргә, башка халыкларның гореф-гадәтләренә хөрмәт белән карау

III. Программаны гамәлгә ашыру механизмы

3.1. Норматив-хокукый тәмин итү

3.1.1. Федераль законнар:

- Россия Федерациясе Конституциясе;
- «Россия Федерациясе халыклары телләре турында» 1991 елның 25 октябрдәгә 1807-1 номерлы Россия Федерациясе Законы;

- Россия Федерациясе Президентының 2012 елның 19 декабрдәгә 1666 номерлы Указы белән расланган 2025 елга кадәр чорга Россия Федерациясе дәүләт милли сәясәте Стратегиясе;

- «Мәгариф турында» Россия Федерациясе Законы.

3.1.2. Региональ законнар:

- Татарстан Республикасы Конституциясе;

- «Татарстан Республикасы дәүләт телләре һәм Татарстан Республикасында башка телләр турында» 1992 елның 8 июлдәгә 1560-ХІІ номерлы Татарстан Республикасы Законы;

- Министрлар Кабинетының 2013 елның 25 октябрдәгә 794 номерлы «2014-2022 елларга Татарстан Республикасында дәүләт телләрен һәм башка телләргә саклау, өйрәнү һәм үстерү» дәүләт программасын раслау турында» карары;

- Министрлар Кабинетының 2020 елның 10 сентябрдәгә 821 номерлы карары белән «2023-2030 елларга Татарстан Республикасында Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм башка телләргә саклау, өйрәнү һәм үстерү» дәүләт программасын раслау турында» карары.

3.2. Татар теленә өйрәтү процессының технологиясе

Педагогик технология - уку процессын гамәлгә ашыруның эчтәлекле техникасы.

Белем сыйфатын арттыру өчен уку процессына нәтижәле педагогик технологияләр кертү кирәк, чөнки нәкъ менә алар уку процессында куелган максатларга туры килә торган процедураларны һәм операцияләргә аерым эзлеклелек рәвешендә тәкъдим ителгән этапларны бүлү юлы белән педагогик процессны проектлау мөмкинлеген тудыралар.

Теләче муниципаль районы мәгариф оешмаларының китапханә фонды 2020 елның 1 сентябрьгә 82769 данә тәшкил итә. Матур әдәбият фонды – 70 028 данә Аларның 30 052 – татар телендә, 39 976 – рус телендә.

Россия мәгарифен модернизацияләү мәктәпкәчә белем бирү системасына конструктив үзгәрешләр кертте. Татарстан Республикасы мәгарифен 2017-2021 елларга һәм 2030 елга кадәрге чорга үстерүнең тармак стратегиясен гамәлгә ашыру кысаларында

Уку-методик комплекслар «Туган телдә сөйләшәбез», «Рус телен өйрәнәбез», «Татарча сөйләшәбез» методик ярдәмлекләрен, демонстрация-тарату материалларын, тәрбия һәм белем бирү процессын оештыру өчен хрестоматияләрен, мультимедиа ресурсларын, мультипликацион фильмнарны, мәктәпкәчә яшьтәгә һәм кече яшьтәгә балалар өчен «Раз - словечко, два - словечко» татар теленә кызыклы өйрәтү чараларын үз эченә ала. Куелган пособиеләр барлык яшь төркемнәрендә мәктәпкәчә мәгариф учреждениеләрендә нәтижәле кулланыла.

IV. Программаның көтелгән ахыргы нәтижеләрен, Программаны гамәлгә ашыру срокларын тасвирлау

Программа Татарстан Республикасының дәүләт телләре һәм Татарстан Республикасында башка телләр өлкәсендә дәүләт сәясәтенә төп принциплары нигезендә эшләнде, алар телләрнең үсеше һәм гармонияле үзара хезмәттәшлеген, районда яшәүче халыклар вәкилләренә милли-тел мәнфәгатьләренә тотрыклы балансын саклауны күздә тотта.

Программаның максаты: Татарстан Республикасында татар, рус һәм башка телләргә саклау, өйрәнү һәм үстерү өчен шартлар тудыру.

Куелган максатка ирешү түбәндәге бурычларны тормышка ашыруны күздә тотта:

- Татарстан Республикасы дәүләт телләре буларак татар һәм рус телләренә паритет кулланылышына ярдәм итү;

- Теләче муниципаль районында татар һәм рус телләргә өйрәнү һәм татар һәм рус телләргә белем бирүнең бөтен системасын үстерү;

- Теләче муниципаль районында яшәүче халыкларның телләргә саклау һәм үстерү;

- Теләче муниципаль районында этнотел ситуациясенә һәм Программаны тормышка ашыруның барышына мониторинг һәм анализ.

Программа чаралары Программа бурычлары нигезендә Татарстан Республикасында телләргә саклау һәм үстерүнең барлык төп аспектларын үз эченә ала:

1 бурыч. Татарстан Республикасы дәүләт телләре буларак рус һәм татар телләргә паритет кулланылышына ярдәм итү. Әлеге бурычны хәл итү кысаларында тормышка ашырыла торган чаралар Татарстан Республикасы дәүләт телләре буларак татар һәм рус телләргә кулланылышы өчен шартлар тудыруга юнәлдерелгән.

2 бурыч. Татарстан Республикасында татар һәм рус телләргә өйрәнү һәм татар һәм рус телләргә укытуның бөтен системасын үстерү.

Әлеге мәсьәләгә хәл итү кысаларында тормышка ашырыла торган чаралар түбәндәгеләргә юнәлдерелде:

- татар һәм рус телләргә укыту-методик тәэмин итү;

- анимацион һәм мультимедиа белем бирү проектларын куллану;

- мәдәни белем бирү системасында татар һәм рус телен үстерүгә тәэмин итү;

- уңайлы тел һәм мәдәни белем бирү мөхите булдыру.

3 бурыч. Татарстан Республикасы Теләче муниципаль районында яшәүче халыкларның телләргә саклау һәм үстерү.

4 бурыч. Теләче муниципаль районында этнотел ситуациясен һәм Программаны гамәлгә ашыру барышын анализлау һәм мониторинглау.

Программаны тормышка ашыру вакыты

Программа 2021-2026 елларда гамәлгә ашырыла. Программаны тормышка ашыру этаплары билгеләнми.

Программаның индикаторлары

Ахыргы нәтижеләрне бәяләү индикаторлары, үлчәү берәмлекләре	Индикатор күрсәткечләре							
	2015 Ел (база елы)	2016 ел	2017 ел	2018 ел	2019 ел	2020 ел	2021 ел	2022-2026 еллар
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Мәктәпкәчә мәгариф оешмаларында татар милләтендәге балаларны татар телендә укыту һәм тәрбияләүне колачлау өлеше, процентлар	84	85	85	100	100	100	100	100
Гомуми белем бирү оешмаларында татар милләтендәге балаларны туган татар телендә укытуны колачлау өлеше, процентлар	69	70	70	100	100	100	100	100
Гомуми белем бирү оешмаларында рус милләтендәге балаларны туган рус телендә укыту белән тәэмин итү өлеше, процентлар	100	100	100	100	100	100	100	100
Һәркем очен мөмкин булган китапханәләренсәң жыйелма фонды өлеше	100	100	100	100	100	100	100	100
Теләче муниципаль районьнда тел хәле һәм Программаны тормышка ашыру барышы, үткәрелгән чаралар турында массакүләм мәгълүмат чараларында басылган язмалар саны	6	7	8	9	10	10	15	20
Программаны үтәү нәтижеләлеген анализлау	1	1	1	1	1	1	1	1

V. Программаны гамәлгә ашыру механизмы

Программа чараларын тормышка ашыру барышында аны эшләүче-координатор (Татарстан Республикасы Теләче муниципаль районы Башкарма комитеты) төп башкаручыларның үзара хезмәттәшлеген тәэмин итә.

Программаны тормышка ашыруда катнашучы бүлекләр ел саен Татарстан Республикасы Теләче муниципаль районы Башкарма комитетына аның үтәлеше турында мәгълүмат бирәләр.

VI. Программаның социаль-икътисадый нәтижәлелеген тасвирлау

Программаның нәтижәлелеге чаралар үтәлешенәң билгеләнгән срокларда бәяләнә. Программаның нәтижәлелеген бәяләү өчен Татарстан Республикасы Теләче муниципаль районы Башкарма комитеты бүлекләренәң агымдагы хисап материаллары кулланыла.

Программаны гамәлгә ашыруның төп нәтижәсе булып белем дәрәжәсен, этнотел компетенциясен күтәрү, телләренәң яшәше өлкәсен киңәйтү, тел компетенцияләренәң ролен, квалификациясен, мәгариф өлкәсе хезмәткәрләренәң, хезмәт күрсәтүләренәң һәм халыкның киң катламнарының профессионализмын күтәрү, мәдәни һәм этнотел төрлелеген саклап калу, толерантлыкны һәм милләтара татулыкны арттыру торырга тиеш.

Программа сәяси, икътисадый, социаль һәм этномәдәни өлкәләрдә һәм мәгълүмат киңлекләрендә, шулай ук район һәм татар теле мәгариф системасында Татарстан Республикасының дәүләт һәм башка телләре эшчәнлеген чагылдыра торган сан күрсәткечләрен арттыруны, Теләче районында яшәүче халыклар вәкилләренәң телләрен саклап калуны һәм үстерүне, дәүләт һәм башка телләренәң абруен күтәрүне күздә тотта.

Программада каралган чараларны гамәлгә ашыру рухи байлыкны, халык өчен тел, әдәбият һәм халыклар мәдәниятен популярлаштыручы агарту чараларынан файдалану мөмкинлеген, Татарстан Республикасы дәүләт телләренәң функциональлеген арттыруга ярдәм итәчәк.

Программа чараларын гамәлгә ашыру төрле типтагы һәм дәрәжәдәге мәгариф оешмаларының белем һәм тәрбия эшчәнлеген хупларга һәм үстерергә ярдәм итәчәк, педагогның социаль статусын арттырачак, мәгариф системасын һәм халыкның этнотел ихтыяжларына хезмәт күрсәтүләр өлкәсен якынайтырга мөмкинлек бирәчәк, халыкның туган телләрен өйрәнүдә һәм үстерүдә конституциячел хокукларын яклауга ярдәм итәчәк.

VII. Программаны тормышка ашыру этаплары

I. Әзерләү этабы: 2020 ел

Норматив документларны өйрәнү. Теләче муниципаль районы мәгариф учреждениеләрендә, район мәдәният учреждениеләрендә телләренәң саклау, өйрәнү һәм үстерү буенча Татарстан Республикасы Законын гамәлгә ашыру буенча Программа булдыру.

II. Төп этап: 2021-2025 еллар

Мәгълүмати технологияләренәң сыйфатлы куллану культурасын формалаштыру. Укытучыларның теоретик, методик, һөнәри осталыгын күтәрү. Алдынгы педагогик тәҗрибәне өйрәнү.

Индивидуаль эш, дифференциациялэнгән укыту, класстан тыш эш аша сәләтле һәм талантлы балаларны алдан ачыклау һәм аларга ярдәм итү системасын камилләштерү.

Әлеге бурычларны муниципаль методик берләшмәләр утырышларында, методик Советларда, муниципаль, республика, төбәкара семинарларда гамәлгә ашыру.

Туган телне тирәнтен өйрәнүгә ярдәм итүче мәдәни учреждениеләр челтәрен киңәйтү.

Теләче муниципаль районында жирле үзидарә органнары, элементә, транспорт, сәламәтлек саклау, сәүдә, халыкка көнкүреш хезмәте күрсәтү учреждениеләре эшендә дәүләт теле буларак татар теленең кулланылышын киңәйтү һ. б.

Туган телләргә үстерүгә ярдәм итә торган чараларны нәшрият һәм китапханә эше, матбугат һәм элементә өлкәләрендә гамәлгә ашыру.

Татарстан Республикасы дәүләт телләрен белүче квалификацияле кадрлар әзерләү, халык хужалыгы, мәдәният һәм мәгариф, массакүләм мәгълүмат чаралары һ.б.

III. Йомгаклау этабы: 2026 ел

Яңа буын стандартлары буенча белем бирү программалары булдыру, укытуның заманча ысулларын эшләү, эзләү, оригиналь иллюстратив материал һәм күрсәтмә эсбаплар, аудиовизуаль чараларны да кертеп. Нәтижеләр ясау һәм Программаның хисабы.».

2. Әлеге карарның үтәлешен тикшереп торуны Теләче муниципаль районы Башкарма комитеты Житәкчесенең социаль мәсьәләләр буенча урынбасары Д.С. Гыйниятуллинга йөкләргә.

Житәкче

И.Х. Хәмидуллин